

DOI: 10.21862/2024.SPRT.02

Hivatkozás: Zimányi, R. G. (2024). Labdarúgó nemzeti kupák – a Magyar Kupa igazságosságának vizsgálata a lebonyolítás és sorsolás szemszögéből. In Magyar, M., Patakiné Bősze, J., & Gósi, Zs. (Szerk.), *A sport határvonalai: A teljesítménytől a társadalmi hatásokig* (pp. 17–26). ELTE PPK Sport- és rekreációmenedzsment kutatócsoport. <https://doi.org/10.21862/2024.SPRT.02>

Labdarúgó nemzeti kupák – a Magyar Kupa igazságosságának vizsgálata a lebonyolítás és sorsolás szemszögéből *(National Football Cups – Theories of justice Ű related to the Hungarian National Football Cup)*

Zimányi Róbert G.

okleveles közgazdász, az EVOPRO Group Sportegyesületének vezetője

ABSZTRAKT

Vezető szerepe van a labdarúgásnak a sport világában, beleértve a nemzeti bajnoki és kupameccseket is. Egész éven át tartanak a küzdelmek, az egyik legjelentősebb különbség, hogy a bajnokságokban a csapatok több mérkőzést játszanak, van hibázási lehetőség, míg egy kupamérkőzésen elszenvedett vereség a sorozat végét, a búcsút jelenti. Ezért is kiemelten fontos, hogy igazságos legyen a lebonyolítás és a sorsolás – ezek az igazságos végeredmény megszületésének feltételei. A kutatás a Magyar Labdarúgó Kupa igazságosságait mutatja be, melyekhez különböző igazságosságelméleteket hívtam segítségül: az evolucionista felfogástól, Arisztotelész kiválóság alapú megkülönböztetésén, a meritokrácián és az egalitarianizmuson át a méltányosság és hendikep kérdésköréig. A vizsgálat során az igazságosságelméletek alkalmazásának összhangban kell lenniük a versenysport és a Magyar Labdarúgó Kupa céljával. A tanulmány az igazságosságelméletek szakirodalmi feldolgozása mellett a Magyar Labdarúgó Kupa hivatalos versenykiírását is vizsgálja. Megállapítható, hogy több igazságosságelmélet is megjelenik a Magyar Labdarúgó Kupa céljának megfelelően, így a lebonyolítás és a sorsolás is lehet igazságos – attól függ, melyik igazságosságelméletet alkalmazzuk és miért? Az igazságosságelméletek létjogosultsága a gyakorlatban is beigazolódott, mert több elmélet is igazolható, alkalmazható.

KULCSSZAVAK: *Magyar Labdarúgó Kupa, versenykiírás, lebonyolítás, sorsolás, igazságosság-elméletek*

ABSTRACT

The leading role of football among sports can hardly be questioned. It is also true for national and international leagues and cup matches. Though both take place all year round, one of the most significant differences between the two cases is that teams are playing more matches in leagues – if you lose on one occasion, next time you have the chance to correct it, while a single defeat in a cup match causes elimination from the entire cup. For this reason, it is extremely important that the competition format system and the draw must be just. These are all the essential conditions for the birth of a just final result. In other words, the competition announcement of the cup series must also be based on justice. The research presents justices related to the Hungarian National Football Cup. To reach this goal, I called upon various theories of justice: from the evolutionary view, through Aristotle's distinction based on the excellence, and the meritocracy to the egalitarianism – the latter also includes the issue of fairness and handicap. The point is, when examining a factor, the application of the theories of justice must be in accordance with the telos of the competitive sport and of the Hungarian National Football Cup. The identification with essential nature is an exclusionary criterion. Besides to the literature processing of the theories of justice, the study also examines the competition announcement of the Hungarian National Football Cup 2021/2022 competition season as a document analysis. We can state: several theories of justice appear in accordance with the Hungarian National Football Cup's telos – so the incompetition format system and the draw can also be just, it only depends on which theory of justice is applied, and what is their purpose. When the competition of the Hungarian National Football Cup was announced, the importance of the theories of justice had also been confirmed in practice, because the organizers used several telos-compatible justice theories.

KEYWORDS: *Hungarian National Football Cup, competition format system, draw, telos, theories of justice*

1. Bevezetés

Napjainkban a labdarúgás dominanciája a sport világában talán megkérdőjelezhetetlen. A világ legtöbb részén a legnézettebb labdajátékok közé tartozik a labdarúgás – több, mint 3,5 milliárdos érdekeltséggel (Veroutsos, 2023). Ezen belül a labdarúgó nemzeti kupák is jelentős szereppel rendelkeznek, széles társadalmi rétegeket megmozgatva, az elsődleges és másodlagos bekapcsolókat a sportba. Bár mind a nemzeti bajnoki, mind a kupamérkőzések egész éven át tartó események, az egyik legnagyobb különbség a kettő között, hogy a bajnokságokban (a kupához képest) több mérkőzést játszanak, van hibázási lehetőség, míg egy kupamérkőzésen elszenvedett vereség a kiesést okozhatja a szezonbeli kupából. Emellett (magasabb osztályú) bajnokságokkal szemben a kupákban az alacsonyabb osztályú csapatok is megmutathatják játékerőjüket, és a sport bizonytalan végkimenetelére való tekintettel, meglepetés-győzelmek is előfordulhatnak alacsonyabb osztályú csapatok részéről, ahogy az elmúlt években többször látni lehetett a különböző (hazai és külföldi) labdarúgó kupákban. Elég a közelmúltat megemlíteni, a 2022/2023-as Magyar Labdarúgó Kupa 4. fordulójában a címvédő és regnáló bajnok Ferencvárosi TC nem jutott be a legjobb 16 közé, az NBIII-as Ivánca KSE 3:2-es végeredménnyel kiejtette, egy hosszabbításban szerzett góllal (FTC, 2022). Emellett több magyar „kiscsapatos kupacsodát” is meg lehet említeni az elmúlt évek során (NSO, 2022a).

Komoly társadalmi jelentősége lehet egy labdarúgó kupának, különböző média csatornákon keresztül figyelemmel lehet kísérni nemcsak nemzeti szinten, hanem világszerte is. Ezért is fontos, hogy a labdarúgó kupa versenykiírását évről-évre kiíró hazai labdarúgó szövetségek a társadalom által is elfogadott rendszer szerint tegyék, hiszen a sport egy társadalmi alrendszer (Földesiné Szabó et al., 2010). A szervezők emellett évről-évre törekednek a minőségi versenyek lebonyolítására; ezt a kettős jelleget kívánom bemutatni jelen tanulmányomban. A minőséget újfajta szemléletben értékelem, új szemszögből, amely doktori disszertációm (Zimányi, 2022) egyik kiindulópontja és alapja – az erényalapú minőség. Közös kiindulóalapot lehet a nyugati filozófia egyik első és legjelentősebb képviselője, Arisztotelész, akit Warburton (2012) is a történelem legismertebb filozófusai között említ *A Little History of Philosophy* című (magyar nyelvre „A filozófia rövid története” címre fordított) könyvében. Emellett Engels Arisztotelészt az „ókor legegységesebb koponyájának” (Ritoók, 1960, 248. o.) nevezte. Arisztotelész a legfőbb erénynek az igazságosságot nevezte meg *Nikomakhoszi Etikájában* (Aristotle, 2011), így az igazságosság, mint társadalmi elvárás és minőség is megjelenik.

A nemzeti labdarúgó szövetségeknek ugyanúgy fontosnak kell érezniük a minőséget és igazságosságot. Mi alapján igazságos a lebonyolítási rendszer? Hogyan lehet igazságos a sorsolás? A kutatás ezen feltett kérdésekre keresi a válaszokat. Megválaszolásukhoz igazságosságelméleteket vizsgáltam, emellett a Magyar Labdarúgó Szövetség (továbbiakban MLSZ) által kiírt „Férfi felnőtt nagypályás labdarúgó Magyar Kupa és Amatőr Kupa” 2021/2022-es hivatalos versenykiírását (MLSZ, 2021) elemeztem.

Sporteseményeket különbözőképpen lehet csoportosítani, eszerint megkülönböztethetünk sportegyesületi analógiának megfelelően verseny- és szabadidős sporteseményeket (Zimányi és Vermes, 2016). Az MLSZ által kiírt „Férfi felnőtt nagypályás labdarúgó Magyar Kupa és Amatőr Kupa versenykiírása 2021/2022” (továbbiakban Magyar Labdarúgó Kupa) versenysporteseménynek számít, így ennek megfelelően is kell elemezni ezen sporteseményt. Fontos megemlíteni, hogy a főtábla mérkőzéseivel foglalkozik a kutatás (a selejtező vizsgálatával nem).

Mi a Magyar Labdarúgó Kupa télosza? Egy (nem naptári, hanem versenyszezon) évben egy nemzeti kupát írnak ki a szövetségek, és ha meg szeretnénk tudni a labdarúgó kupák lényegét, először is definiálni kell a télosz fogalmát. A télosz kifejezéssel először Arisztotelésznél találkozhatunk; meg kell találnunk a célt, a lényegi természetet (Aristotle, 2011). Ennek megfelelően, mi lehet a Magyar Labdarúgó Kupa célja, lényegi természete, azaz télosza?

Mivel versenyről, versengésről van szó, ezért a versenysport téloszának is meg kell felelni. Ezalatt az alábbi (a tudomány és közvélemény számára is könnyen elfogadható) tézis értendő: a sport normatív értékeinek betartása (Simon et al., 2015) mellett, amely értékekre jelen tanulmányban nem térek ki, megnyerni adott versenyt „egyenlő kiinduló feltételek mellett”. Legyőzni minden soron következő ellenfelet, és így a legjobbnak, jelen esetben kupagyőztesnek lenni. Ezt jelenti a kupagyőztes titulus, és ha minden előző feltétel teljesül, akkor a versenysporton belül a versenylabdarúgás, így a nemzeti labdarúgó kupák, ezen belül a Magyar Labdarúgó Kupa télosza is érvényesül. Azaz agonisztikus játék, ahol a mérhető teljesítmény számít – ahogy Caillois is említi játékelméleti felfogásával kapcsolatban (Caillois & Halperin, 1955; Caillois, 2001; Caillois, 2006). Ezen szemléletet kell támogatnia a Magyar Labdarúgó Kupa minden vizsgált elemének az igazságos végeredmény meghatározásához.

Azonban minden győzelem és kupagyőztes cím igazságos? Igazságos egy lebonyolítási rendszer? Igazságos egy sorsolás? A válasz igen, de csak akkor, ha előfeltételként teljesül adott esemény, jelen esetben a Magyar Labdarúgó Kupa télosza. Ahhoz, hogy részletesebben megértsük az igazságosságot, meg kell vizsgálni a felmerülő és lehetséges igazságosságelméleteket.

Igazságosságelméletek – a Magyar Labdarúgó Kupa vonatkozásában

Az igazság és igazságosság különböző jelentésű szavak. Nem kívánok részletesen belemenni elemzésükbe, de fontos különbség a tanulmány és a kutatás szempontjából, hogy míg az igazság egy ismeretelméleti, gnoszeológiai, episztemológiai kérdés, addig az igazságosság morális értelmezésű. Utóbbi igazságosságnak megfelelően közelítem meg a kérdéskört, és ennek megfelelően vizsgálódom. Ennek függvényében mit jelent az igazságosság? A válasz az, ha helyes módon osztjuk el a rendelkezésre álló erőforrásokat, azaz úgy, ahogy megérdemljük (Sandel, 2009). Azonban felmerül a kérdés: mit érdemlünk meg, és miért? A következőkben olyan igazságosságelméletek kerülnek kifejtésre, amelyek szerepet játszhatnak a Magyar Labdarúgó Kupa kapcsán. A terjedelemre való tekintettel nem minden igazságosságelméletet elemzek (illetve nem is mindegyik lenne kompatibilis a télosszal, vagy annak egyik vizsgált elemével), illetve a később említetteket nem elemzem minden részletére kiterjedően a teljesség igényének megfelelően – hiszen a kutatás a Magyar Labdarúgó Kupával kapcsolatos igazságosságra fókuszál. Így a kiválasztott igazságosságelméletek felsorolása után konkrétan elemzésre és kifejtésre kerülnek a tanulmány szempontjából (lebonyolítási rendszer és sorsolás) releváns igazságosságelméletek aspektusai.

Az evolúciós igazságosságot úgy értelmezhetjük, mint az evolúciós elmélet adaptálását az igazságosságra vonatkozóan: elsődleges a külső, majd lehetőség szerint a belső feltételekhez történő alkalmazkodás (Darwin, 2015). Alkalmazkodás során (például egy versenysport, versenylabdarúgás esetében a Magyar Labdarúgó Kupában) úgy kell meghatározni a taktikánkat, hogy a mérkőzés során, az ellenfélhez alkalmazkodva befolyásoló szereppel is rendelkezünk; le tudjuk győzni mindig a soron következő ellenfelet. Arisztotelésznél az igazságosság, „legfőbb érényként” jelenik meg, az arisztotelészi igazságosság (és megkülönböztetés) alapja lehet a kiválóság. Arisztotelésznél az igazságosság kardinális érényként értelmezhető: az embereknek megadni azt, amit érdemelnek – mindez a kiválóság alapján határozható meg. Ennek megfelelően a többiek is a legjobb helyzetbe kerülnek (Aristotle, 2011). Az egalitarianizmus elmélete szerint egyenlőségre kell törekedni, „mindenki egyenlő”, nem lehet megkülönböztetni senkit sem a többiektől egyetlen kritérium alapján sem, mindenkit ugyanúgy kell kezelni, azaz „mindenki ugyanazt érdemi”. Ide tartozik a méltányosság és a hendikep témaköre is, ugyanis a „mindenki teljesen egyenlő elv” biológiailag csak úgy lehetséges, ha egyesek hendikep helyzetbe kerülnek. Ez a kérdéskör a méltányosságot is érinti, amely a hátrányok kiegyenlítéséről is szól. Méltányosságra csak akkor nem lenne szükség, ha mindenkinek egyformák lennének a jogai. A meritokrácia ezzel ellentétben (de

hasonlóan az arisztotelészi kiválóság alapú megkülönböztetéssel) az elért eredményeken alapuló rendszert és igazságosságot képviseli – azaz az elért eredmények (például melyik osztályban játszik egy csapat egy labdarúgó bajnokságban) alapján lehet megkülönböztetni egymástól a csapatokat. Azaz amely csapatoknak több győzelmük van, hosszú távon jobban teljesítenek, realizáltak jobbak az eredményeik, ők jutnak fel magasabb osztályba és lesznek előnyben részesítve a többiekkel szemben ezen elmélet alapján (Sandel, 2009).

Az előzőekben több igazságosságelmélet is fel lett sorolva, azonban csak olyan igazságosságelméletet lehet alkalmazni, amely adott sportesemény (jelen esetben a Magyar Labdarúgó Kupa) téloszának megfelel.

2. Anyag és módszer

Célkitűzés: A fentebb meghatározott és kifejtett igazságosságelméletek közül melyiket kövessük, és miért? Mely elméletek alkalmazása indokolt a Magyar Labdarúgó Kupa lebonyolításával a sorsolásával kapcsolatban? Olyan igazságosságelméletet kell követni, amely adott esemény téloszának is megfelel. Ez kizáró kritérium, amelyek esetében „nincs skála”, nincs köztes állomás – vagy teljesül, vagy nem (Kepner és Tregoe, 1981). Így az előzőekben felsorolt elméleteket kell rendszerezni és megvizsgálni a lebonyolítás és a sorsolás meghatározása kapcsán. Jelen kutatás célja az igazságosságelméletek alkalmazhatóságának bemutatása versenysporteseményen, ezen belül a Magyar Labdarúgó Kupa kapcsán.

A kutatás a korábban felsorolt igazságosságelméletek felkutatása és értelmezése mellett a valós helyzet bemutatása érdekében dokumentumelemzést is végzett, hazai esetpéldával, az MLSZ „Férfi felnőtt nagypályás labdarúgó Magyar Kupa és Amatőr Kupa versenykiírása 2021/2022” dokumentumának vizsgálatával.

A következőkben leírásra kerül, hogy milyen eredményeket hozott a kutatásom. Természetesen minden versenysportesemény, így minden nemzeti labdarúgó kupa is más és más, évről-évre kiírják és megrendezik, az esetleges (kisebb-nagyobb) változtatások, versenybizottsági döntések miatt az igazságosságelméletek létjogosultsága (ritka esetben teljes egészében, de inkább elemenként) változhat. Jelen erényalapú, igazságosságelméleti kutatás a Magyar Labdarúgó Kupa 2021/2022-es hivatalos versenykiírására vonatkozott.

3. Eredmények

3.1. A Magyar Labdarúgó Kupa lebonyolításának igazságossága

Fontos kérdés a lebonyolítás igazságossága is, hiszen a résztvevők névsora és a sorsolás mellett nagyrészt ez határozza meg, hogy egyáltalán születhet-e igazságos végeredmény. A lebonyolítás alatt értem a versenykiírás alapján az előzetesen meghirdetett versenyfeltételeket (szabályokat), a párharcok kialakítását és azok egymást követő játérendjét. Természetesen adott esemény téloszának itt is teljesülnie kell – ez kizáró kritérium, enélkül nem beszélhetünk igazságos lebonyolításról.

Az evolúciós szemléletű igazságosságnak megfelelően itt is elsődleges az alkalmazkodás (Darwin, 2015) a lebonyolítási feltételekhez. Aki a legjobban tud alkalmazkodni (ez már belső tényező) az tud érvényesülni leginkább, azaz a legjobb alkalmazkodóképességű győz. Elsősorban a külső tényezőkhöz kell alkalmazkodni, valamint az éppen soron következő, aktuális ellenfélhez – akit le kell győzni a kupában. „Kisebb teljesítmény” is elég lehet, nem kell feltétlenül többet kiadni, hosszú egy kupaszezon, szükség lehet tartalékolni azon csapatok számára, akik részt szeretnének venni a végső győzelemért folyó küzdelmekben (ez a tanking témakörét is érinti, ezen aspektust azonban nem vizsgálom kutatásom során).

Sorozatterhelés közben komoly kihívás a játékosok fizikai és mentális egészségére odafigyelni, megfelelő regenerálódásukra – ezért több esetben prioritizálás figyelhető meg a mérkőzések fontosságát illetően, amely a játékoskeret összeállításában manifesztálódhat. Külső tényező a versenykiírás is, hiszen a Magyar Labdarúgó Kupa lebonyolítás szerint nem lehet hibázni, egyenes ági kieséses a rendszer, azaz már 1 vereséggel a teljes kupaszezonnak vége, kiestünk. Mi a helyzet az „arisztotelészi igazságossággal”? Van szerepe a kiválóságnak? Természetesen igen: az a csapat jut tovább a párharcból, aki kiválóbb teljesítményt nyújt adott mérkőzésen. Elképzelhető, hogy valaki más ellen ugyanez a teljesítmény nem lenne elég – itt visszautalok az evolúciós felfogásra, az alkalmazkodásra. Az arisztotelészi kiválóság alapú megközelítést és a meritokráciát ezen kérdéskör kapcsán ugyanúgy kezelném, ezért szükséges előfeltételként a tranzitív reláció felállítása és elfogadása.

A módszertanban ismert és elfogadott tranzitív reláció elméletét (Komjáth, 2007) alkalmazom, egyenlőséget teszek a meritokrácia és az arisztotelészi kiválóság alapú megkülönböztetés között. A vizsgált terület kapcsán nem rendelkeznek jelentős különbségekkel, ellenben több hasonlóság is mutatkozik, a lényeg, hogy a középpontban a (korábban említett „késleltetett”) kiválóság és az elért eredmények állnak.

A Magyar Labdarúgó Kupában 8 fordulót rendeznek (MLSZ, 2021). Az említett kettő, több szempontból is hasonló igazságosságelmélet ebben az esetben úgy jelenik meg, hogy akik az előző (nem kupa, hanem) bajnoki kiírásban jobb eredményeket értek el, azaz kiválóbbak voltak, csak a kupaszezon későbbi szakaszaiban csatlakoznak be a küzdelmekbe. Minél magasabb osztályról beszélünk, annál később, persze osztályon belül lehetnek egyenlőségek. Az 1. és 2. fordulóban az NBI és NBII csapatai még nem vesznek részt, csak a 3. fordulóban csatlakoznak (ha úgy tetszik, addig előnyerők). Ez a két osztályt tekintve 32 csapat (12 NBI és 20 NBII), ahol az eddig továbbjutott 32 csapat vár rájuk. Így összesen 64 csapat küzd meg egyenes ági kieséses rendszerben a kupagyőzelemért (MLSZ, 2021). Mindig a kiválóbb csapat jut tovább a párharcból, akik adott mérkőzésen jobb eredményt, a labdarúgás esetében több gólt értek el ellenfelüknél. A kiemelés területén is érvényesül a meritokrácia (és a tranzitív reláció révén az arisztotelészi kiválóság alapú megkülönböztetés) elve, hiszen ahogy a versenykiírás 8/D/2 pontjában láthatjuk, a 3. fordulóban csatlakozott 12 NBI-es csapat kiemelt, akik nem kerülhetnek össze egymással ebben a fordulóban. Utána azonban (ha továbbjutnak), már nem él a kiemelés joga, a 4. fordulótól a továbbjutott csapatok kerülnek összesorsolásra, osztálykülönbségtől függetlenül (MLSZ, 2021) – innentől az egyenlőség elve érvényesül, amely átvezet minket az egalitarianista igazságosságelméletre.

Minden mérkőzés 0:0 állásról indul, azaz van egy kiinduláskori teljeskörű egyenlőség, amely teljes egyenlőség érvényes a szabályok mellett a cserelhetőségekre is, amelyet a versenykiírás 12. pontja tartalmaz (MLSZ, 2021) – az más kérdés, ha valaki nem él ezen joggal, vagy nem nevez annyi cserét, amennyit a versenykiírás megenged. Azonban minden párharc 1 mérkőzésen dől el, azaz (már) nem oda-visszavágós a lebonyolítási rendszer. Így nem igazságos, ha az egalitarianizmust vesszük alapul, ugyanis pályaválasztó csak az egyik fél lehet, hazai pályán nem fognak mindketten játszani (kivéve, ha ugyanazt a pályát választanák). A pályaválasztói jog kérdését a következő fejezetben vizsgálom, ugyanis szorosan összefügg a sorsolással.

Az egyenlőelvűség elemei azonban a lebonyolítási rendszerben is megjelennek, ahogyan ezt a kutatás is igazolja. A rendes játékidő és a 2*15 perces hosszabbítás utáni döntetlen esetében (azaz, ha addig nem dőlt még el a továbbjutás sorsa) büntetőrúgások következnek, csapatonként ugyanannyi résztvevővel. A Nemzetközi Labdarúgó Szövetség (FIFA) hivatalos szabálykönyve ugyanis leírja, hogy a büntetőrúgásokhoz mindkét csapatnak egyenlő esélyeket kell biztosítani. Ha az egyik csapat kisebb létszámmal van jelen (például sérülés, kiállítás révén), az ellenfélnél is ugyanannyi játékost jelölhetnek csak (akkor is, ha a mérkőzés lefújásakor többen vannak egyik csapatból a pályán) – így alakulnak ki a rúgó párok (FIFA, 2020).

A Magyar Labdarúgó Kupa télosza nem sérül, hiszen a mérkőzés végén az a csapat győz, amelyik jobban végezte el a büntetőrúgásokat (azaz a meritokrata teljesítményalapúság, az érdem és arisztotelészi kiválóság is megjelenik).

A mérkőzésszámokat tekintve a 3. fordulótól van egyenlőség, illetve közel egyidőben játszik a mérkőzéseket, így a pihenőidők között nincs jelentős eltérés. Akkor fordulhat elő, ha olyan természeti, időjárási viszonyok vannak, amikor nem lehetséges egy mérkőzés lejátszása, vagy máskor kell folytatni a pálya alkalmatlansága miatt, illetve, ha nemzetközi kupameccs miatt „időpontütközés” van – esetleg az egyik fél valami („vis major” eset) miatt halasztást kér, utóbbira a Covid19 pandémia szolgáltatott okot az elmúlt években a sok megbetegedés miatt (NSO, 2020).

A méltányosság és hendikep alkalmazása – ahogyan említettem – nem kifejezetten jellemző a versenysportra – ahogy a résztvevők névsoránál, úgy a lebonyolításnál sem egyenlítenek ki hátrányokat. Nem télosz-kompatibilisek, így itt sem figyelhetünk meg méltányossági vagy hendikep igazságossági elvet. Ezen kérdéskörnek a következő fejezetben lesz létjogosultsága és gyakorlati jelentősége.

3.2. A Magyar Labdarúgó Kupa sorsolásának igazságossága

Ahogy az előző fejezetben említettem, a sorsolás igazságosságának és a pályaválasztói jognak a kérdése mutat kapcsolódást. Az előzőkkel megegyezően ugyanúgy kizáró kritérium, hogy a Magyar Labdarúgó Kupa télosza, azaz célja és lényegi természete itt is érvényesüljön. Ennek fényében, melyik elmélet alapján tekinthető igazságosnak a sorsolás?

Mi a helyzet az evolucionista felfogással? Ez az elv, mint mindig, most is jelen van, ugyanis alkalmazkodni kell a külső körülményekhez. A sorsolást ilyen külső körülménynek lehet tekinteni, ugyanis nem tudjuk befolyásolni, legfeljebb úgy, ha a legmagasabb (NBI) osztályban játszunk, mert akkor irányított sorsolásként kiemeltek vagyunk és csak a Magyar Labdarúgó Kupa harmadik fordulójában kapcsolódunk be a versenybe és ott nem kaphatunk szintén kiemelt NBI-es ellenfelet. A nem kiemelt csapatok alkalmazkodnak a sorsolás utáni eredményhez és a pályán próbálják befolyásolni a végeredményt, eltüntetni a(z osztály)különbséget és győzni, továbbjutni.

Az arisztotelészi kiválóság alapú megkülönböztetést és a meritokráciát együtt kezeltem jelen esetben is, ahogy tettem a lebonyolítás kapcsán a tranzitív reláció segítségével. Itt is a kiemelt és nem kiemelt státuszra fókuszálók, a különbséget kettő között a korábban elért (késleltetett) eredmények és kiválóság szolgáltatják. Akik jobb eredményeket értek el, „cserébe, papíron” könnyebb ellenfelekkel fognak találkozni a 3. fordulóban, azonban ezután, azaz a 4. fordulótól megszűnik a meritokrata szemlélet a sorsolást illetően, illetve a pályaválasztói jogot figyelembe véve sincs előnye a korábban jobb eredményeket elért csapatoknak, sőt...

Azonban mielőtt a méltányosság és a hendikep kérdését vizsgálnám, rátérek az egalitarianizmusra. A Magyar Labdarúgó Kupa 4. fordulójától a párharcok győztesei kerülnek összesorsolásra, osztálykülönbségtől függetlenül (MLSZ, 2021). Így egalitarianistává válik a sorsolási rendszer, bármelyik csapat kaphatja bármelyiket, „Fortuna szeszélyén” múlik, semmi más, egyenlő eséllyel indul mindenki, ugyanis semmilyen szinten sem irányított a sorsolás). Nincs előnye a „jobbknak” és csak a véletlenszerű sorsoláson múlik, hogy a korábbi döntősök (ha eljutnak addig) a kupasorozat hányadik fordulójában fognak találkozni egymással. Illetve előre nem tudhatjuk, fognak-e egyáltalán találkozni, mert nem ismert az ágrajz előre, fordulónkénti sorsolás van. A „tudatlanság fátyla” mögött kell döntenet, ezen igazságosságelmélettel Rawls (1971) foglalkozott, de jelen keretek között nem tárgyalom ezen elmélet sportra és a Magyar Labdarúgó Kupára vonatkoztatott aspektusait.

Azaz a kupaküzdelmek során többször is van sorsolás: ha véget ér egy forduló, utána sorsolják ki csak a következőt, ami más sportágakhoz képest sűrűnek számít. Gondolok itt a labdarúgó

Bajnokok Ligájára, ahol a selejtezőben még minden forduló előtt tartanak sorsolást, a főtáblán már nem, a főtábla csoportjait egyszer sorsolják ki – miért is kellene többször. Azonban ami érdekes, hogy utána a legjobb 16 között sorsolnak oda-visszavágós párharcokat, majd utána már csak a negyedöntőben sorsolnak, onnantól a döntőig már egyenes ági kieséses a rendszer, azaz az elődöntőktől külön már nem sorsolnak (UEFA, 2021).

A lényeges különbség ott figyelhető meg, hogy van-e egy előzetes ágrajz, vagy sem. Nem is feltétlenül ágrajznak kell lennie, hanem egy menetrendnek, hogy milyen mérkőzések következnek melyik után, ki-kivel fog játszani – még ha nem is tudjuk a neveket, csapatokat, azonban a csoportküzdelmes továbbjutó hely predesztinálhatja a következő mérkőzéseket. Azt természetesen nem tudhatjuk, hogy kik lesznek mindig az ellenfeleink, főként a későbbiekben, bár lehetnek sejtések, de a sport bizonytalan végkimenetelének természete miatt csak a lefűjás után derülhet mindegyik fény. Ilyen előzetes menetrend figyelhető meg a legtöbb világversenyen, például a labdarúgó világbajnokságnál (FIFA, 2022), a jégkorong A divíziós (világcsoporthoz) világbajnokságnál (IIHF, 2022a, IIHF, 2022b), a vízilabda világbajnokság esetében (NSO, 2022b) és így tovább, vagy az ágrajz elvét alkalmazó (például Grand Slam) teniszversenyeken (AELTC, 2022), ahol előre látható mindenkinek a neve (azaz nemcsak a várható helyezés alapján kerülnek valamelyik ágra a csapatok, egyének), tudjuk kiket fogunk biztosan elkerülni (kiesések miatt, kizárásos elv alapján).

Az egyenlőség elvét támogathatja a területi kiemelés elve, amelyet a Magyar Labdarúgó Kupa versenykiírásának 8. pontjában olvashatunk az 1. és 2. fordulóra vonatkozóan (MLSZ, 2021), eszerint minden vendégcsapat a neki megfelelő régióban utazik (4 régió van földrajzilag megkülönböztetve), nem lesznek aránytalanul nagy távolságok a hazai és vendég csapatok székhelyei és stadionjai között. Természetesen előfordulhat, hogy valakiknek a régió másik végébe kell majd utazniuk a sorsolás révén – illetve, hogy mi számít nagy és közel azonos távolságnak, ahhoz szignifikanciaszintet kellene mérni, amelyet jelen kutatásban nem teszek meg – azért, mert nem nélkülözhetetlen eleme a vizsgálatnak, nem ez áll a középpontban.

Emellett osztályon belüli csapatok, ugyanazon fordulóban csatlakoznak a küzdelmekhez (az előző szezon végeredménye alapján, ugyanis a következő bajnoki szezonra lehetnek osztálykülönbségek feljutás és kiesés esetében), így eszerint egyenlően vannak kezelve.

Végezetül a méltányosság és hendikep elmélete, amely a hátrányok kiegyenlítéséről szól, eddig kevés figyelmet kapott, most azonban ezen igazságosságelméleteknek komoly létjogosultságuk és jelentőségük van a versenykiírás kapcsán – ugyanis a pályaválasztói jog kérdésköre itt jelenik meg erőteljesen. A Magyar Labdarúgó Kupa versenykiírásának 9. pontjában olvashatunk a pályaválasztói jogról (MLSZ, 2021). Az 1-7. forduló mérkőzéseinek esetében, ha osztálykülönbség van a két összesorsolt csapat esetében, akkor a pályaválasztó az alacsonyabb osztályú csapat. Mi ez, ha nem a hátrányok kiegyenlítése? Illetve, ha azonos szintű bajnoki osztályban játszik mindkét csapat, akkor az lesz a pályaválasztó, amelyik a 1-7. fordulóban kevesebb alkalommal volt pályaválasztó. Ez a döntés végképp kiegyenlíti a hátrányokat, és az egyenlőség felé terel minket. Ha az előző két leírás (alacsonyabb osztály és pályaválasztás száma) alapján sem határozható meg a pályaválasztó, akkor a „teljes mértékű” egalitarianista elv követésére van szükség, azaz sorsolással dől el egyenlő esélyek mellett – amelyik csapatot előbb húzzák ki, az a csapat lesz a pályaválasztó. A Magyar Labdarúgó Kupa 8. fordulójára maga a döntő, ide értelemszerűen kettő csapat jut be, a pályaválasztói jogot az a csapat fogja gyakorolni, amelyiket az elődöntők sorsolásánál előbb húztak ki (MLSZ, 2021) – mivel azonban a döntőt előre meghatározott helyszínen, semleges környezetben rendezik (nem feltétlenül város, de stadion szempontjából mindenképpen) a Puskás Arénában, így ennek gyakorlati jelentősége nincsen (például a hazai-vendég öltözők használata, a mezek kiválasztása lehet kérdéses, amelyeket hagyományos vagy modern szekuláris elemeknek tekintek az egyéni pszichológiai tényezők mellett).

4. Következtetések, kitekintés

A vizsgálat során bebizonyosodott, hogy a felkutatott igazságosságelméleteknek van létjogosultságuk, egyben relevánsak is a Magyar Labdarúgó Kupa versenykiírásának elemeivel kapcsolatban – amelyek a végeredményre is hatással lehetnek. Azaz létezik igazságosság, csak az a kérdés, hogy adott kérdéskört melyik igazságosságelmélettel kívánjuk alátámasztani? Melyik a legindokoltabb adott helyzetben, és miért? Több igazságosságelmélet is megjelenik – nem lehet csak meritokratikusnak, vagy csak (arisztotelészi) kiválóság alapúnak, vagy kizárólag egyenlőségelvűnek definiálni a lebonyolítási rendszert vagy éppen a sorsolást.

A vizsgált és elfogadott igazságosságelméletek egyike sem mond ellent a versenysport és a Magyar Labdarúgó Kupa téloszának, valamint a versenykiírásnak sem: nem lehet vereséget szenvedni a kupaszezon során, egy vereséggel búcsúzunk, csak a győztes jut tovább és csakis veretlenül lehet megnyerni a kupát. Egyes elemek vizsgálatánál fellelhetőek olyan igazságosságelméletek is, amelyek kizáróak, így nem felelnek meg a versenysport és a Magyar Labdarúgó Kupa téloszának.

Megállapítható, hogy az evolúciós alkalmazkodás minden esetben jelen van – nem is lehet másként, hiszen a tényezők (azaz a versenykiírás elemeinek) nagy része „külső feltétel”, amelyeken nem (vagy legfeljebb csak hosszú távon) tudunk változtatni.

Minden sportesemény „alfája” a szervezők (Versenybizottság) által meghatározott hivatalos versenykiírás. Ennek minden körülmény között meg kell felelni, ehhez kell elsősorban alkalmazkodni, ezért is kell mindenki számára hozzáférhetővé tenni. Itt csak az egalitarianizmus fogadható el a télosz alapján – hiszen alapból ne zárjunk ki senkit, jusson el minden kompetens csapathoz a versennyel kapcsolatos minden hivatalos információ – legyen lehetőség a részvételre. Előfordulhat, hogy eljut minden információ az érintettekhez, de nem tud megfelelni minden követelménynek, vagy nem tudja magát teljesítményével (meritokrácia vagy arisztotelészi kiválóság alapú megkülönböztetéssel) kvalifikálni a selejtezőkből a „főtáblára”, de ez egy másik kérdéskör, amely az egyenes ági kieséses rendszer sajátossága.

A lebonyolításnál a kutatás alapján megfigyelhettük az egyenlőség elvét (lehetőség szerint az azonos pihenőidő biztosítása révén a mérkőzések egyenlő eséllyel való indulása – főleg úgy, hogy megszűnt az oda-visszavágós rendszer), azonban a meritokrácia és az arisztotelészi kiválóság alapú megkülönböztetés is képviseltette magát, amelyek a kiemeléssel kapcsolatban jelentek meg. A sorsolással kapcsolatban is megjelenik a meritokrácia és az arisztotelészi kiválóság alapú megkülönböztetés, de legfőképpen a nem kiemelték esetében az egyenlőség elve: itt véletlen sorsolás dönt, ki-kivel játszon – ráadásul nincs ágrajz, így teljes egalitarianizmus figyelhető meg (ha nem számolunk a kiemeltékkel a 3. fordulóban), azaz mindig kérdéses, hogy ki-kivel fog játszani továbbjutás esetén a következő fordulóban, mindemellett még a mérkőzésszámok is figyelembe vannak véve a pályaválasztásnál.

A kutatásból kiderült, hogy az igazságosságelméletek teóriái és azok megjelenése a gyakorlatban sok hasonlóságot mutat – a lebonyolítás során is megjelent az egalitarianizmus eszméjével egyaránt – mindez a sorsolásra is érvényes, utóbbinál kiegészül még a méltányosság és hendikep elméleteivel, amely a pályaválasztói jogban jelenik meg (mint az alacsonyabb osztályú csapatokat előnyben részesítve, ezáltal kiegyenlítve a hátrányokat) és ezáltal jelentős szerepe van, amely a végeredményre is komoly hatással lehet. Ennek megfelelően látható, hogy a (sorsolásnál a) versenysportban is érvényesül a Magyar Labdarúgó Kupa téloszával összhangban és annak megfelelően a méltányosság és hendikep elmélete.

Összességében elmondható, hogy a versenykiíráshoz minden körülmény között alkalmazkodni kell, ez az alapfeltétel. Kizáró kritérium, hogy adott télosznak mindenáron meg kell felelni, csak így beszélhetünk igazságos (sport)eseményről, versenykiírásról.

Számtalan további igazságossággal kapcsolatos kérdés merülhet fel a labdarúgó kupák világában, a kérdés továbbra is az, melyik igazságosságelméletet fogadjuk el, és miért éppen azt kövessük? Vizsgálni lehet további igazságosságelméleteket, például a sorsolásnál megemlített Rawls igazságosságelméletet (Rawls, 1971). A „tudatlanság fátyla” mögött tudunk igazságosan dönteni a lebonyolítási rendszerről és a sorsolásról?

Vizsgálni lehet a gyakorlatban más nemzeti és nemzetközi labdarúgó kupák igazságosságát a résztvevők névsora alapján. Ezáltal további igazságosságelméletek kerülhetnek előtérbe, vagy meglévő elméletek felerősödhetnek bizonyos fázisokban, például az angol FA kupa esetében (FA, 2021) az egalitarianizmus, miszerint az FA kupa egyes szakaszaiban, ha döntetlenre végződik egy mérkőzés, akkor fordított pályaválasztással a mérkőzés újra játszásra kerül. Így megadatik a vendégcsapat számára is, hogy hazai pályán harcolhassa ki a továbbjutást. Illetve azt a kérdést is fel lehetne tenni, hogy mennyiben mások a bajnokságok, ahol nem egyenes ági kieséses rendszert alkalmaznak a versenykiírók?

6. Felhasznált irodalom

- AELTC. / All England Lawn Tennis Club. (2022). *The Gentlemen's Singles Draw*. https://www.wimbledon.com/en_GB/draws/index.html?event=MS
- Aristotle. (2011). *Nicomachean Ethics* (R. C. Bartlett, & S. D. Collins, Transl.). The University of Chicago Press.
- Caillois, R. (2001). *Les jeux et les hommes / Man, Play, and Games* (M. Barash, Transl.). University of Illinois Press. <https://voidnetwork.gr/wp-content/uploads/2016/09/Man-Play-and-Games-by-Roger-Caillois.pdf>
- Caillois, R. (2006). The Definition of Play and The Structure and Classification of Games. In K. Salen, & E. Zimmermann (Eds), *The Game Design Reader. A Rules of Play Anthology* (pp. 122–155). The MIT Press. https://nideffer.net/classes/270-08/week_01_intro/Caillois.pdf
- Caillois, R., & Halperin, E.P. (1955). The Structure and Classification of Games. *Diogenes*, 3(12), 62–75. <https://doi.org/10.1177/039219215500301204>
- Darwin, C. (2015). *A fajok eredete* (3. kiadás, Gy. Kampis, Ford.). Typotex.
- FA. / The Football Association. (2021). *The Emirates FA Cup*. <https://www.thefa.com/competitions/thefacup>
- FIFA. (2020). *Laws of the Game 20/21*. <https://digitalhub.fifa.com/m/5371a6dcc42fbb44/original/d6g1medsi8jrrd3e4imp-pdf.pdf>
- FIFA. (2022). *FIFA World Cup Qatar 2022 Match Schedule*. <https://digitalhub.fifa.com/m/7aefe2d8cee025b2/original/FWC-2022-Match-Schedule-281122.pdf>
- Földesiné Szabó, Gy., Gál, A., & Dóczy, T. (2010). *Sportszociológia*. Semmelweis Egyetem Testnevelési és Sporttudományi Kar.
- FTC. / Ferencvárosi Torna Club. (2022). *Kiestünk a MOL Magyar Kupából*. <https://www.fradi.hu/fradi.hu/kiestunk-a-kupabol>
- IIHF. / International Ice Hockey Federation. (2022a). *IIHF Ice Hockey World Championship Preliminary Round*. https://www.iihf.com/pdf/749/ihm749300_76_47_0
- IIHF. / International Ice Hockey Federation. (2022b). *IIHF Ice Hockey World Championship Play-Offs*. https://www.iihf.com/pdf/749/ihm7499900_76_10_0
- Kepner, C. H., Tregoe, B. B. (1981). *The New Rational Manager*. Kepner-Tregoe Inc.
- Komjáth, P. (2007). *Halmazelmélet*. ELTE TTK. <https://heger.web.elte.hu/matalap/KoPe-ma1-halmazelmélet.pdf>

- MLSZ. / Magyar Labdarúgó Szövetség. (2021). *Férfi felnőtt nagypályás labdarúgó Magyar Kupa és Amatőr Kupa versenykiírása* 2021/22. <https://dokumentumtar.mlsz.hu/file/dokumentumtar/3318/file/2021-2022--evi-ferfi-felnott-nagypalyas-labdarugo-magyar-kupa-es-amator-kupa-versenykiirasa.pdf>
- NSO. / Nemzeti Sport Online. (2020). *Újpest: A csapat nagy része elkapta a koronavírust, halasztást kérnek.* <https://www.nemzetisport.hu/labdarugo-nb-i/2020/10/ujpest-a-csapat-nagy-resze-elkapta-a-koronavirust-halasztast-kernek>
- NSO. / Nemzeti Sport Online. (2022a). *FINA-VB 2022, ADATBANK.* <https://www.nemzetisport.hu/vizes-vb-2022/2022/06/fina-vb-2022-adatbank>
- NSO. / Nemzeti Sport Online. (2022b). *MK: Iváncsa, Budafok, Mislény, Dunaszekcső – Kupacsodák nyomában.* <https://www.nemzetisport.hu/labdarugo-nb-i/2022/10/mk-ivanca-budafok-misleny-duzszakcsok-kupacsodak-nyomaban>
- Rawls, J. (1971). *A Theory of Justice: Original Edition.* Cambridge, & Harvard University Press, Belknap Press. <https://doi.org/10.4159/9780674042605>
- Ritoók, Zs. (1960). *Régi görög hétköznapiak.* Gondolat Kiadó.
- Sandel, M.J. (2009). *Justice. What's the Right Things to Do?* Farrar, Straus and Giroux. <https://doi.org/10.1037/e597132010-001>
- Simon, R.L., Torres, C. R., & Hager, P. F. (2015). *Fair play the ethics of sport* (4th ed.). Westview Press.
- UEFA. (2021). *2021/22 UEFA Champions League: all you need to know.* <https://www.uefa.com/uefachampionsleague/news/0265-115e77805e06-3dbc1740a323-1000--2021-22-uefa-champions-league-all-you-need-to-know/>
- Veroutsos, E. (2023). *The Most Popular Sports In The World.* <https://www.worldatlas.com/articles/what-are-the-most-popular-sports-in-the-world.html>
- Warburton, N. (2012). *A Little History of Philosophy.* Yale University Press. <https://philocyclevl.wordpress.com/wp-content/uploads/2016/10/nigel-warburton-a-little-history-of-philosophy-yale-university-press-2011.pdf> <https://doi.org/10.12987/9780300177541>
- Zimányi, R. G. (2022). *Sportszervezetek megkülönböztetése és erényalapú minősítése – középpontban az arisztotelészi legfőbb erény: az igazságosság.* Doktori értekezés. Testnevelési Egyetem Sporttudományok Doktori Iskola. <https://doi.org/10.17624/TF.2022.5>
- Zimányi, R., & Vermes, K. (2016). Happy Sport Clubs. In A. Gál, J. Kosiewicz, & T. Sterbenz (Eds.), *Sport and Social Sciences with Reflection on Practice* (pp. 117-128). AWF-ISSSS.